

concert
info
environ-
ments

de Doelen

Ensemble Klang

zaterdag 24 september 22
Grote Zaal 20:15

programma

za 24 sept 22 | Grote Zaal 20:15
environments

Peter Adriaansz (1966)

Environments

Mono

Watts

Stereo

uitvoerenden

Ensemble Klang

Michiel van Dijk saxofoon

Erik-Jan de With saxofoon

Anton van Houten trombone

Joey Marijs vibrafoon en sampler keyboard

Jennifer Heins vibrafoon en sampler keyboard

Saskia Lankhoorn piano en Fender Rhodes

An Raskin Bayan

Pete Harden gitaar

Santiago Lascurain gitaar

Micha de Kanter geluid

Peter Adriaansz compositie en elektronica

Sanne Rosbag licht

toelichting

ode aan de idealen van een vervlogen eeuw

Peter Adriaansz schrijft al zo'n drie decennia een bedachtzame muziek waaruit de tijd verdwenen lijkt; een muziek van pure stille klank die geen nadrukkelijke betekenis en geen complexe ontwikkeling heeft, maar over subtiele graduele verandering gaat. Muziek zonder groot gebarende emotionele boodschap, maar wel met een grote expressieve lading.

De muziek van Adriaansz is een objectieve muziek waarin het gaat om de structuur en de klank. Aan de oppervlakte klinkt het statisch, maar wie de oren spitst, hoort een constant evolueren van kleine veranderingen in het klankbeeld. Daarnaast zijn er grotere dramatische gebaren die het discours van de muziek in trage golfbeweging veranderen. Al ademt de muziek een grote rust, het is geen meditatieve sfeermuziek waarin het fijn wegdrijven is. Onder de oppervlakte is er een strak gecalculerde structuur die al die kleine veranderingen en die paar grotere gestes een niet meteen te ontwaren logica geeft, maar onderhuids wél het idee geeft dat de muziek zich niet zomaar voltrekt – en daardoor tot aandachtig luisteren aanzet.

De combinatie van paradoxaal onhoorbaar constructivisme en het traag ver-glijdende, de tijd ontstijgende karakter van Adriaansz' klankconstructies, wortelt in de vervlogen muzikale wereld van het abstracte expressio-nisme van Morton Feldman en in de eerste minimal music van pionier La Monte Young. Young maakte in de jaren zestig van de vorige eeuw, beïnvloed door gedachten uit de transcendente meditatie en de Indiase muziek, extreem lange stukken met soms maar één of twee aangehouden tonen of eindeloos herhaalde ritmische patronen.

De term abstract expressio-nisme leest als een verwijzing naar iets heel hermetisch, maar dat valt reuze mee. Het betekent alleen maar dat de emotie – de expressie – van

de muziek geen concrete invulling krijgt. Er is een duidelijk waarneembare expressie, maar die is niet de uitdrukking van zoiets concreets als woede, verdriet, wellust of doodsangst (wat het streven is in de muziek van Gustav Mahler, waarvan Adriaansz meldt dat hij er wurgneigingen van krijgt). In Feldmans oeuvre kreeg dat abstract expressionisme gestalte in langademige muziek waarin net als bij Adriaansz, objectiviteit en een grote expressieve lading samengaan. Muziek die om een lange aandachtsspanne en geconcentreerd luisteren vraagt uit een tijd die ver af staat van de Facebookmaatschappij waarin vluchtige emotie het van die oude waarden heeft gewonnen.

In het licht van bovenstaande, is het niet verwonderlijk dat Adriaansz zijn groot opgezette *Environments* bedoelt 'als een soort ode aan de ideeën en idealen van een inmiddels vervlogen – en veel langzamere – eeuw'

Environments duurt vijf-entachtig minuten en bestaat uit drie zonder pauze in elkaar overgaande delen. Zoals de titel impliceert is het de bedoeling dat de luisteraar de muziek als een omgeving om hem/haar heen ervaart. Dat wordt bewerkstelligd door zowel de opstelling van de musici als door luidsprekers die de licht versterkte instrumenten en vooraf opgenomen geluiden ruimtelijk kunnen weergeven. Elk van de drie delen heeft een duidelijk afgebakend onderwerp, zowel in muzikale zin als voor wat betreft een spirituele, filosofische implicatie daarvan die gelijktijdig met de muziek in gesproken teksten klinkt. Dat maakt *Environments* tot meer dan een puur muzikale, uitsluitend naar zichzelf verwijzende constructie zoals eerder werk van Adriaansz.

Het onderwerp van het eerste deel – *Mono* – is de enkele lijn die in de muziek gestalte krijgt in één enkele partij die door alle instrumenten unisono

wordt gespeeld. De eenstemmige lijn heeft een constant verspringend ritme en karakteristieke octaaf en kwint sprongen, maar blijft eendimensionaal (mono). Op ongeveer tweederde van dit eerste deel is er een aanzwellen te horen dat weer af bouwt, maar verder is het stuk een lange, microtonale in zichzelf bewegende drone. Dat microtonale zit hem in het gegeven dat net verschillend van elkaar gestemde B's een constante zijn. Wanneer na een paar minuten de ritmisch complexe drone geheel is opgebouwd, start een opname waarin Adriaansz fragmenten voorleest uit Robert Pirsigs filosofische roman *Zen and the Art of Motorcycle Maintenance (An Inquiry into Values)*.

Pirsigs boek kwam uit in 1974 in het posthippie tijdperk en is te omschrijven als een onderzoek naar kwaliteit, dat ook een geschiedenis van de filosofie is – inclusief boeddhistische ideeën die niet aansluiten bij het vooruitgangdenken van de westerse filosofie. Pirsig beschrijft een reis met zijn zoon dwars door Amerika. Die tocht is een metafoor voor de associatieve gedachte reis die een veel groter deel van het boek vult dan de reisbeschrijving. Pirsigs reis op zoek naar fundamentele waarden, is een andere manifestatie van het idee van de lijn dat in de muziek van *Mono* gestalte krijgt. Adriaansz leest alleen fragmenten over de reis van

Pirsig. Wat daar voor filosofische gedachten onderliggen blijft buiten beschouwing – maar wie de tekst in combinatie met de muziek hoort, kan een verlangen naar oude, antimaterialistische, waarden niet missen.

Watts, het tweede deel van *Environments*, ontleent zijn naam aan de Engelse filosoof Alan Watts (philosophical entertainer prefereerde hij zelf boven filosoof). Er klinken delen uit een radiolezing uit de jaren zeventig van de vorige eeuw, waarin Watts op een luchthartig fantasievolle manier een verhaal houdt over onder meer het idee van tijd en het concept van cycliciteit (terugkerende herhaling) dat hij overall ontwaarde. Tijd is volgens Watts een menselijke constructie die niet in de natuur bestaat. Watts was net als Pirsig, beïnvloed door het boeddhistische denken en meer nog dan Pirsig verbonden met de vrijheidlievende, intuïtief associërende Beatgeneration die aan de hippies vooraf ging. Watts droomde van een wereld zonder 'organization, no hierarchy, no doctrines... only music and ritual.'

In de muziek van *Watts* is absoluut geen sprake van *no organization*, maar de cyclische herhaling is alomtegenwoordig. Er is een steeds weer opbouwend arpeggio (het continuüm dat impliciet volgt uit Alan Watts' opvatting van tijd als mense

lijke constructie die de onbevattelijk eeuwigheid van het universum ontkent) en er zijn melodische cellen die zichzelf in de staart bijten (de cycliciteit van Watts).

Het laatste deel, *Stereo*, heeft een donkerder karakter. Net als de eerder delen is ook dit een zich langzaam ontwikkelende muziek. Maar het dramatische gebaar is groter en er zijn meer motieven; de muziek is complexer. Er gebeurt meer tegelijkertijd dan in het eerste deel dat een statisch discours heeft – ook al is dat onder de oppervlakte door het verspringende ritme geen moment hetzelfde. *Stereo* gaat over polariteit die steeds meer aanwezig is in alle tegenstellingen die de mens vandaag omgeven. Om dat duidelijk te maken reciteert een vrouwensstem fragmenten uit de *Kybalion* – een mystiek boek uit 1908 dat terug gaat op oude Griekse hermetische teksten vol esoterische gedachten. Polariteit wordt daarin niet gezien als oppositie, maar als een verschillende manifestatie van hetzelfde – hetgeen de problematische tegenstellingen van onze tijd in een ander perspectief plaatst.

Wat Adriaansz muzikale inspiratiebronnen en de teksten die hij koos gemeen hebben, is een streven om via reflectie tot iets intrinsiek waardevols te komen dat niet aan tijd (of een tijdgeest) is gekoppeld. Adriaansz ziet dat streven als een anachronisme in een tijd

van snelle oneliners. In een interview in de NCR verwijst hij naar Alessandro Baricco's *De barbaren* waarin die schrijver een ingrijpende cultuurverandering signaleert. "Waar ervaring opdoen vroeger synoniem was aan contemplatie en geduldig doorgronden, daar zoekt de eigentijdse barbaar ervaring in snelle bewegingen aan de oppervlakte. Van studieuze Bildungsbürger tot multitaskende internetsurfer," vat Adriaansz Baricco's gedachten samen

De ironie van *Environments* is dat de gelijktijdigheid van tekst en muziek, nou juist tot multitasken noopt. Dat het stuk daardoor ook de minutieus uitgewerkte muziek verbergt onder de boodschap van de tekst is een tragische paradox die *Environments* extra intrigerend maakt.

© Roeland Hazendonk 2022

Peter Adriaansz

biografie

Ensemble Klang werd opgericht in 2003 in Den Haag en heeft zich sindsdien ontpopt tot een van de meest innovatieve ensembles van de hedendaagse muziekscene. Ze werken samen met componisten als Heiner Goebbels, Julia Wolfe en David Lang.

Ensemble Klang © Jasper van Gheluwe

agenda tips

Voor de avontuurlijke muziekliefhebber valt er dit seizoen genoeg te genieten. Wat dacht je bijvoorbeeld van de volgende concerten?

do 10 nov 22 | Jurriaanse Zaal, 20:15

music for percussion

soundscapes van Japanse geluidskunstenaar Ryoji Ikeda

wo 22 feb 23 | Jurriaanse Zaal, 20:15

Klangforum Wien en Bas Wiegiers

Speicher van Enno Poppe

do 20 apr 23 | Jurriaanse Zaal, 20:15

Kinetic Sounds

DoelenEnsemble en Klankvorm

ontdek het
programma op
dedoelen.nl

stay in touch!
see you @dedoelen &
share your pictures #dedoelen

tickets & info:
www.dedoelen.nl
+31 10 217 17 17

Schouwburgplein 50, Rotterdam